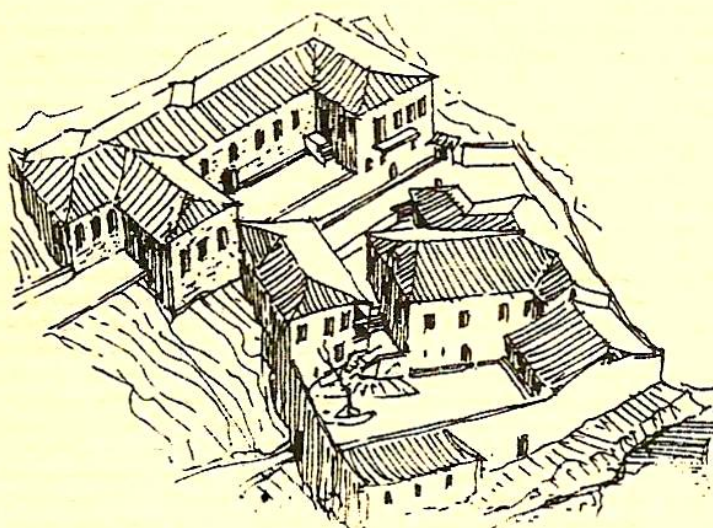

ΣΕΙΡΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΗ
Ἐπιμέλεια: Κώστας Π. Βλάχος

Ι
❧

ΚΩΣΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ
ΠΡΟΠΕΡΣΙΝΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

(Φιλική γραφή ἀπὸ τὰ Γιάννινα)

ΕΚΔΟΣΗ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΕΛΕΟΥΣΗΣ ΝΗΣΟΥ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1998

Ἡ ἱερὰ καὶ σεβασμία μονὴ Ἐλε-
ούσης, στὴ νησίδα τῆς λίμνης τῶν
Ἰωαννίνων, χτίστηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ
16ου αἰώνα. Ἀρχικὰ σεμνυνόταν
στὸ ὄνομα τοῦ Ἀγίου Νικολάου
καὶ ἦταν γνωστὴ ὡς μονὴ τοῦ Ἀγί-
ου Νικολάου τῶν Ἀνέμων. Μετο-
νομάστηκε ὅμως ὅταν μεταφέρθηκε
σ' αὐτὴ ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας, ποὺ
ἀνῆκε στὴ μονὴ τῆς Ἀγίας Παρα-
σκευῆς (ὅπου σήμερα τὸ κτήριο τῆς
Νομαρχίας Ἰωαννίνων), πρὶν μετα-
τραπεῖ σὲ τζαμί (Ναμάζ γκιάχ).

Σημαντικὴ ὑπῆρξε ἡ πνευματικὴ
καὶ κοινωνικὴ προσφορὰ τῆς μονῆς
κατὰ τὴν Τουρκοκρατία.

Τὸ 1872, μὲ δαπάνες τοῦ ρέκτη
ἡγουμένου Ἀββακούμ, ἰδρύθηκε Ἱε-
ρατικὴ Σχολή, ποὺ λειτούργησε μέ-
χρι τὸ 1922.

Σήμερα ἡ μονή, ὅπως καὶ ἡ
πλησιόχωρη τοῦ Σωτῆρος, ἀνακαι-
νίζονται πλήρως γιὰ νὰ συστεγά-
σουν μοναχικὴ ἀδελφότητα, Ἰδρυμα
Ἠπειρ. Πολιτισμοῦ καὶ τὸ Σκευο-
φυλάκιο τῆς Μητροπολιτικῆς περι-
φέρειας Ἰωαννίνων.

ΣΕΙΡΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΗ

Ἐπιμέλεια: Κώστας Π. Βλάχος

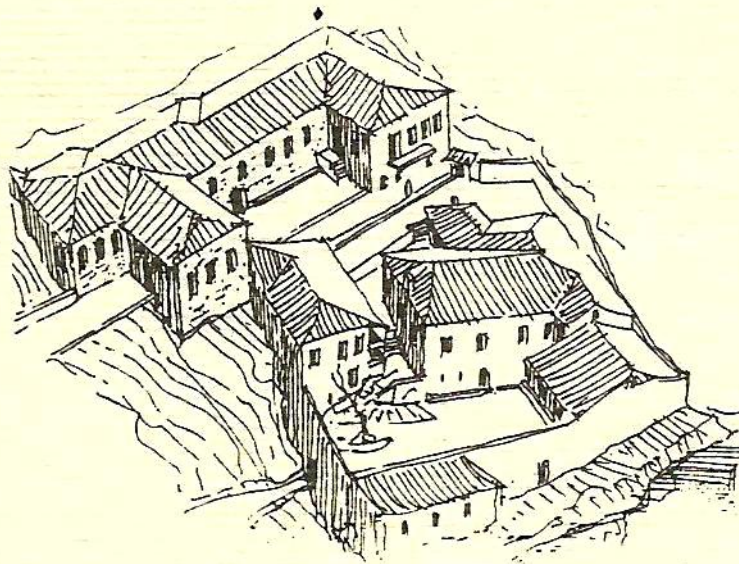
1

ΚΩΣΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

ΠΡΟΠΕΡΣΙΝΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

(Φιλική γραφή ἀπὸ τὰ Γιάννινα)

ΕΚΔΟΣΗ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΕΛΕΟΥΣΗΣ ΝΗΣΟΥ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1998

Ἐξώφυλλο:

1. Γραφικὴ ἀναπαράσταση τῆς Ἱ. Μ. Ἑλεούσης κατὰ τὸν 18ο αἰώνα. Σχέδιο τοῦ Μελετητοῦ - Ἀρχιτέκτονα Γεωργίου Παπαγεωργίου.
2. Σφραγίδα τῆς Ἱ. Μ. Ἑλεούσης τοῦ 1762.

ISBN 960-85346-4-X

ΓΑΜΟΣ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΟΣ

Μνήμη καὶ βάσανος, μνημοσύνη καὶ μαρτύριο. Οἰκειοποίησις τῆς μνημοσύνης σημαίνει βίωσις τῆς αὐθεντικῆς ἱστοριοποίησις τῆς ζωῆς. Ἱστορία καὶ ἀλήθεια, μνημοσύνη καὶ φιланθρωπία ὁδοιποροῦν τῇ μνήμῃ στὶς ἀτραπούς τῆς εὐλαβείας.

Ἡ γέννησις στὴν βαθιὰ ἱστορία αὐτῆς τῆς πόλης ἀποκωδικοποιεῖται στὴ μετάληψι τῶν σεβασμάτων ἐτούτης τῆς γῆς, δεσμὰ συνέχειας, παρουσία στὴν πορεία τῆς χρονικότητος, νίκη τῆς φθοροποιοῦ συμβατικότητος, τελετουργία ἐνὸς μυστηρίου τὸ ὁποῖο ἀποπνέει καὶ κατακλύζει ὅλο τὸν βίον, τὰ ἀενάως βιούμενα.

Ἡ συγκατοίκηση στὸ χωρὸ τοῦ κοινωνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἐκούσια παράδοσις σ' ἓνα μυστικὸ τρόπο συνύπαρξης. Ὁ λόγος καὶ ὁ νοῦς δὲν ἀρκοῦν γιὰ τὴν περαίωσι τοῦ ἐπιθυμητοῦ, τὴν ὀλοκλήρωσι τῆς ἔκφρασις ἄρρητων συμβαινόντων τὰ ὁποῖα λαμβάνονται στὸ κέντρο τῆς καρδιᾶς.

Τὸ ἄχρονο, βαπτισμένο στὴν αἰωνιότητα, ἀναιρεῖ τὸν θανατηφόρο ἀναφορισμὸ τῆς ἐπίκλησις τοῦ θνησιγενοῦς

χθές, ἐπαναφέρει μὲ παραδείσιο τροπισμὸ ὑπαρξιακῆς ἐπαναλήθειας ὅσα ἢ λησμοσύνη ἀνέραστα ἀπάτησε. Ἡ ὄντολογία ἐρμηνεύεται στὴν εὐδομία τῆς συνακολουθίας νὰ ἀγαπᾶς μὲ ἀλήθεια, νὰ ἀληθεύεις μὲ ἀγάπη.

Στὴ δυναμικὴ τοῦ νόστου ἐπαληθεύεται καὶ νοηματοδοτεῖται ὁ ἐξάνθρωπισμὸς τοῦ βίου, εἰμαρμένη ὄντολογικῆς ἀφθαρτότητος.

Ἡ ζωὴ γέμει μνημοσύνης ἐξίλασμα, συνεχῇ ἀποκάλυψη τῆς ὑπέρλογης συζυγίας τῆς χθές καὶ τῆς ἐπαύριον, γάμου αἰωνιότητος.

Τὸ μυστήριον τῆς Θείας Οἰκονομίας ἐνοικεῖ στὴν ἱστορία. Οὐδὲν καινότερον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ. Τὰ σημαίνοντα αὐτῆς τῆς ἀλήθειας δὲν ἀπογράφονται στὶς δέλτους τῆς ἱστορίας μὲ στιφὸ, ἀφηγηματικὸ ἐπανατροπισμὸ. Εἶναι γεγονότα «ἐν καινότητι ζωῆς περιπατοῦντα».

Τὰ «Προπέρσινα Χριστούγεννα» ἐρμηνεύουν στὸ σήμερα τὴν οἰκονομία αὐτῆς τῆς καινότητος. Μεταμορφώσεις ἀφθαρτες, καινοτόμες κινήσεις ὄντολογικοῦ ἐπαναγκαλισμοῦ στὸ μυστήριον τῆς Θείας Ἐπιφανείας. Ἡ ἱστορία καθίσταται ἓνα διαρκὲς τώρα, καταυγάζει ἀπ' αὐτὸ τὸ μεγάλο γεγονὸς βιώματα ἱστορικῆς συνάρμωσης

ἡ ἐπαναχρονιζόμενης ἀλήθειας. Ἡ μνημοσύνη διαφωτίζει τὸν σκοτασμό, διανοίγει ὁδοὺς αἰωνίου παρουσίας, διαρκεῖς βεβαιώσεις δυναμικῆς ἐπαναγωγῆς στήν ὁγδοὴ ἡμέρα, ἡ ὁποία «ἐστὶ ὡς ἡ πρώτη».

Ἡ σειρὰ «Μνημοσύνη» τὴν ὁποία μερίστηκε ἡ Ἱερὰ Μονή μας μετὰ τὸν ἀγαπημένο φίλο καὶ φίλο τοῦ Λόγου - τὸν ὁμονοοῦντα ὁμοδόξως - καθηγητὴ κ. Κώστα Π. Βλάχο, ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ θέληση γιὰ ἓνα συγχρονισμό τοῦ βηματισμοῦ στὰ ἐπερχόμενα Χριστούγεννα.

Ἡ μετ' εὐλαβείας μετὰμνηση τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1890 δὲν διαφέρει ὡς γεγονὸς ζωντανῆς παρουσίας ποὺ κυλᾷ στὸν ἐσχατολογικὸ χρόνο τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ λειτουργικὸς Τῆς χρόνος, ἐνεστωτικὸς στήν ἀπαθῆ φύση Τῆς, εἶναι κοινωνία στὴ Θεία Παρουσία τοῦ «Παιδίου».

«Ὁ δὲ ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν τεχθεὶς Ἰῶς» ἦλθε καὶ ἔρχεται, μένει καὶ ἀναμένεται, παραμένει δὲ ἐξ ὑπαρχῆς «Νυμφίος αἵματος» ἐπικίνδυνος γιὰ τὴν ἱστορικότητα τοῦ ἀπανθρωπισμοῦ.

Ἄν ἡ πίστη στὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ δὲν ὑποκύψει στὸν «πειρασμό» τῆς ἀπληστίας νὰ ἀγαπᾷς ἀκόρεστα, ὁ ἐπανευαγγελισμὸς τοῦ Ἐμμανουὴλ θὰ ἐκπέσει στήν παθητικὴ λήθη, δὲν θὰ διασώζει τὴν αὐθεντικότητα τῆς

ζωῆς πὼς ὁ Θεὸς «μεθ' ἡμῶν ἐστί». Καταθέτουμε τὴ «Σειρά» αὐτὴ μὲ ἀγάπη ἐν Χριστῷ τεχθέντι στὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ, ἀντίδωρο σεβασμοῦ καὶ τιμῆς στὴν «πρόθεση» τῆς καρδιᾶς ἐνὸς ἐκάστου, ὀφειλὴ καὶ «πρόσφορο μνημοσύνης» στὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴ ζωὴ ὅσων ἔφυγαν.

Μὲ ἰδιαιτερότητα ὅμως ἀφιερώνεται στὴν καθαρὴ καρδιὰ τῶν νέων ἀνθρώπων, μὲ τὴν εἰλικρινὴ εὐχὴ τὸ ἀποπνέον χάρισμα τῆς Θείας Γέννησης νὰ ἐπισκιάζει μὲ χάρη καὶ νὰ καταυγάζει μὲ χαρὰ τὴ ζωὴ τους. Νὰ εἶναι ἡ ἱστορία τους μυστήριον συνεχοῦς ἀναγέννησης στὴ φάτνη τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγκατάβασης τοῦ Θεοῦ. Νὰ μὴν ξεχαστεῖ ποτὲ πὼς γιὰ τοὺς ἐπιγενόμενους ποὺ ἀγαποῦμε καὶ γι' αὐτὸ προσμένουμε ὀφείλουμε τὴν παρακαταθήκη τῆς «προνομίας», ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε μορφὴ δυναστείας, νὰ εἶναι ἡ Ἐκκλησία ὁ τόπος τῆς νίκης στὸ φόβο τοῦ θανάτου καὶ ἡ χαρὰ γιὰ ζωὴ. Ἡ ὕπαρξή μας νὰ εἶναι καὶ νὰ παραμένει, χρονικότητα νόστου νιοστοῦ. «Μία» αἰωνιότητα.

† Ἀρχιμ. Φιλόθεος
Ἡγούμενος Ἱερᾶς Μονῆς Ἐλεούσης

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὸ παρὸν ἀφήγημα τοῦ Κώστα Κρυστάλλη ἀναφέρεται σ' ἓνα συγκεκριμένο ἱστορικὸ γεγονός. Στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα ὀημιουργήθηκε τὸ λεγόμενο προνομιακὸ ζήτημα, ὅταν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις προσπάθησε νὰ λύσει τὸ ζήτημα τῶν ξένων ἐθνοτήτων διὰ τῆς ἐθνικῆς ἀφομοίωσης. Ἔτσι ἡ κυβέρνησις, ἀπὸ τὸ 1883-84 (α' φάσις) μέχρι τὸ 1908 κ.έ. προσπάθησε νὰ ἐξαλείψει καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη αὐτοδιοικήσεως τῶν ἐθνοτήτων, ὀηλ. ἄρσις τῆς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας διαδικασίας τῶν κληρικῶν, διαθῆκες, διαζύγια, διατροφὴ συζύγων, ἐξάρτησις σχολείων ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν κλπ.

Κατὰ τὴν 6' φάσις (1890-91) ἡ ἀκαμπτη στάσις τῆς Ὀθωμανικῆς κυβέρνησις ἀνάγκασε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο νὰ καταφύγει στὸ ἔσχατο μέσο ἀμύνης, νὰ κηρύξει ὀηλ. τὴν ἐκκλησίαν ἐν διωγμῷ, νὰ κλείσει τοὺς ναοὺς καὶ νὰ παύσει τίς ἱερὲς ἀκολουθίες. Τὸ μέτρο ἀπέβλεπε στὸ νὰ ἐξεγείρει τίς συνειδήσεις τῶν χριστιανῶν, νὰ προκαλέσει τὴν συμπάθειαν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ νὰ ἐπιτύχει τὴν παρέμβασιν τῶν ξένων κυβερνήσεων.

Πράγματι, ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἐπετεύχθη. Μεγάλες διαδηλώσεις ἔγιναν τότε στὴ Σμύρνη, τὴ Μυτιλήνη, τὰ Ἰωάννινα καὶ σ' ἄλλες πόλεις, ἐνῶ γιὰ τὴν ἐπικείμενη γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων ἐτοιμαζόταν μεγάλη διαδήλωση μέσα στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐν τῷ μεταξύ στὸ Αἰγαῖο εἶχαν κάνει τὴν ἐμφάνισή τους μοῖρες στόλου τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Γιὰ ν' ἀποφύγει μεγαλύτερες κινητοποιήσεις καὶ ταραχές, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ὑποχώρησε καὶ τὴ νύχτα τῆς 24ης Δεκεμβρίου 1890, παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, ὁ Μ. Βεζύρης ὑποσχέθηκε, προφορικὰ καὶ γραπτὰ, τὴν ἀναγνώριση τῶν προνομίων. Ἀκολούθησε (1891) βεζυρική ἐγκύκλιος, ἡ ὁποία γιὰ πρώτη φορὰ κατέγραψε τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου.

Μὲ τὴ «φιλικὴ γραφὴ» τοῦ ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ὁ Κρυστάλλης μᾶς γυρίζει πίσω «στὰ Χριστούγεννα τῆς μαυρισμένης χρονιάς μὲ τὸ κλείσιμο τῶν ἐκκλησιῶν» ὅπως τὴν ἔζησαν τότε στὴν πρωτεύουσα πόλιν τῆς Ἡπείρου. Ὁ ἐπιστολογράφος ἐπεύχεται «νὰ θγαίνει πάντα ἀπὸ ὀλοῦθε νικητέρα ἡ Ἐκκλησία» ἀλλὰ καὶ κάποια τέτοια γεγονότα νὰ ἔρχονται «γιὰ νὰ ξυπνοῦν κάπου κάπου τὰ σαπημένα μας αἶματα». Ἐπίκαιρα...

κ.π.β.

«Νυχτών' ἡ Παραμονή, ἀγαπημένε μου.
"Άλλους καιρούς, -θυμᾶσαι,- τὰ στενὰ καὶ τὰ
σταυροδρόμια μας ἐγιόμοζαν κόσμον ἀπὸ 'δῶ ἀπὸ
τὴν πόλη κι' ἀπὸ τὰ χωριὰ ὅξω. Ἡ Καλούτσασμη
σήμερα, ἡ Λούτσα, ἡ Καμάρες, τὸ Κουρμανιό, ἡ
Σκάλα, τὸ Σταυροπάζαρο, ὁ Πλάτανος, τὰ Γάλα-
τα, ὅλα εἶν' ἔρμα κι' ἄλλαλα σήμερα. Τὰ γυναικό-
παιδὰ μοναχὰ τῆς φτωχολογιᾶς σωριασμένα στρυ-
μώνονται στὰ παραπόρτια τῶν Ἑλεῶν. Καρτε-
ροῦν τὸ μικρὸ τὸ Χριστουγεννιάτικο μοίρασμα. Κι'
ἡ βροχὴ ποῦ ἀπ' τὴν αὐγὴ ἀσταμάτηγη πέφτει μὲ
τὸ ὀρυμόνι, δέρνει τ' ἀσκέπαστα τὰ κεφάλια τους,
κι' ἀπὸ τὰ τρυπημένα τους ροῦχα χώνεται ὡς μέ-
σα στὰ ζόρκα κορμιὰ τους καὶ τὰ καταποντιάζει.
Τὰ δύστυχα!... Ἀραδαριὰ στὸ παζάρι οἱ ἀργαστη-
ριαρέοι κάθονται μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια, χωρὶς
δουλιὰ, κι' ἄλλοι μὲ σκυφτὰ τὰ κεφάλια, λὲς κι'
ἀκαρτεροῦν βοήθεια ἀπὸ τὸν οὐρανό. Μὰ ὁ οὐρανὸς
ρίχνει τὴν συγκρατούμενη βροχὴ του σκεπασμένος

πέρα ὡς πέρ' ἀπὸ σύγνεφα. Ἐπελάγωσαν οἱ ὁρόμοι μας ὅλοι, μούσκεψαν οἱ τοῖχοι κι' ἡ σκεπὲς τῶν σπιτιῶν. Νοτίζουν ὅλα τὰ πράμματά μας. Καὶ μιὰ μεγάλ' ὑγρασία, ποῦ περνάει τὴν σάρκα μας ὡς τὸ κόκκαλο, μᾶς ἐζάρωσε ὁλότελα. Τὰ βουνὰ πέρα εἶναι τυλιγμένα σὲ μπόρα καὶ δὲν φαίνονται. Βρέχ' ἐδῶ καὶ χιονίζει ἐκεῖ.

Ἔχει περάσει ἀπὸ οὐδ' ὥρες τὸ δειλινὸ καὶ σήμαντρο κανένα δὲν ἐδιαλάλησε τὴν ἀγιότη τῆς αὐριανῆς μέρας, κι' οἱ παπάδες δὲν ἔψαλαν τὸν ἑσπερινὸ σήμερα. Ἡ ἐκκλησιές μας εἶνε κλειστές. Βουβὰ τὰ σήμαντρα, βουβοὶ κι' οἱ παπάδες. Ἡ αὐλὲς καὶ τὰ κατώφλια ἐχορτάριασαν. Ἡ ἀράχνες κλώθουν τὰ ὑφάδια τους καὶ διάζονται στὲς πόρτες καὶ στὰ παραθύρια. Μέσα σκουριάζουν ἄπλυτα τὰ πολύφωτα κι' οἱ κηροστάτες, μουχλιάζουν ἡ εἰκόνες, ἰδρώνουν νοτιὰ οἱ τοῖχοι κι' οἱ μεσανοὶ οἱ στύλοι, παγώνει τὸ λάδι στὰ σβυστὰ ἀσημοκάντηλα καὶ τὰ δισκοπότηρα μένουν δίχως μεταλαβιὰ ἀπ' αὐτοῦ στὴν Προσκομιδὴ καὶ στὴν Ἀγία Τράπεζα.

* * *

Ξέρεις τὸ μοιρολόι τῆς Πόλης, ὅταν τὴν ἔπαιρνε ὁ Τοῦρκος. Σ' ἄκουσα πολλές φορές νὰ τὸ λές ὅξω ποῦ βγαίναμε τές ἡλιοφάνιες κι' ἔβλεπα νὰ νοτίζουν ἀπὸ δάκρυα τὰ ματόφυλλά σου ὄντας ἔλεες καὶ ξανάλεες μὲ θλιβερὸ σκοπὸ τὸ πικρὸ γύρισμά του: «Κλάψτε, μωρὲ καϋμένοι Χριστιανοί!». Ἦρθε καιρὸς τώρα ὅπου τὸ μοιρολόι καὶ τ' ἀπόφωνο τοῦτο τὸ λέμε καὶ τὸ ξαναλέμε ἐδῶ οἱ Χριστιανοὶ ὅλοι. Τὸ λέμε καὶ κλαῖμε ὅλοι μὲ πυρωμένα δάκρυα.

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τῆς νύχτας ἡ βροχὴ κᾶπως ξέκοψε. Μὰ ὁ οὐρανὸς εἶνε πάντα κρυμμένος στὰ σύγνεφα, λές καὶ θρηνάει κι' αὐτὸς τὰ μαυρισμένα μας τὰ Χριστούγεννα.

Ὅσο σφίγγει τὸ σκοτάδι, τόσο ἀπλώνεται ἡ ἐρμιὰ στὴν πόλη μας. Ὡς πῶφτακεν ὥρα ὅπου τὰ Γιάννινα ὥμοιαζαν κοιμητῆρι, κι' ἄς εἴμασταν ζωντανοὶ ὅλοι στὰ σπίτια μας, κι' ἄς εἴμασταν ξύπνηγοι ὅλοι. Νεκρῖλα, μωρὲ ἀδερφέ, νεκρῖλα ἀπεραντὴ ἡ νυχτιὰ τούτη. Ὅξω στὰ καλτερίμια βροντοῦσαν ἀκόμα κᾶπου κᾶπου ἡ σταλαματιές κι' ἡ

κάναλες τῶν κεραμιδιῶν καὶ συχνάποκοβαν τὴν ἐρημιὰ καὶ τὴν σιγαλιὰ τὰ πατήματα τοῦ παζάρ-μπαση καὶ τοῦ καρακολιοῦ.

Εἶχαν σκολάσ' ἡ νοικοκυρές τὰ πλυσίματα καὶ τ' ἀσπρίσματα τῶν σπιτιῶν τους κι' ἔλαμπαν τοῦτ' ἀπὸ τὴν παστράδα καὶ τὸ νοικοκυριό. Ἐφώτιζε τὴν ἀνατολικὴ γωνιὰ τῆς σπιτομάνας ἡ ἀναμμένη καντήλα τῶν εἰκονισμάτων. Ἐκαιγε στὴν ἐστία ἡ φωτιά ἡ Χριστουγεννιάτικη, καμωμένη ἀπὸ τετραπάνωτα σύδαυλα κι' ἐξέσταινε τὸ σπίτι ὅλο. Εἶχαμαν γευτῇ τὸν ἀπλὸ σαρακοστιανὸ δεῖπνο μας καὶ συμμαζωγμένοι γύρα τῆς ὅλοι, ἀπὸ τὰ παιδιὰ ὡς τοὺς γέρους, ἀκαρτερούσαμεν τὰ Χριστούγεννα. Τοῦ κάκου ἀγρυπνούσαμεν. Χριστὸς δὲν ἐγεννιῶνταν γιὰ ἐμᾶς τὴν νύχτα τούτη. Κι' ἂν γεννιῶνταν, ποιὸς θὰ μᾶς τὸ φανέρωνε; Στὸν συγνεφιασμένον μας οὐρανὸ δὲν θὰ νᾶτουν βολετὸ νὰ 'δοῦμε ποτὲ τ' ἀστέρι ποῦ τῷδεῖξε μιὰ φορὰ στοὺς Μάγους. Τὰ σήμαντρα δὲν θὰ μᾶς τὸ διαλαλοῦσαν, κι' οἱ κράχτες δὲν θὰ μᾶς τὸ φώναζαν. Ἡ ἐκκλησιές μας ἦταν κλειστὲς καὶ στὰ 'κο-

νίσματα τῶν σπιτιῶν μας ἐτοιμαζόμασταν γιὰ νὰ ποῦμε τὴν δέησή μας.

«Κλάψτε, μωρὲ καϋμένοι Χριστιανοί!».

* * *

Ἦχουν περάσει τὰ μεσάνυχτα. Ἡ ἴδια νεκρῖλα στήν πόλη μας. Ἡ ἴδια κουβέντα στὰ σπίτια, γιὰ τὸ κλείσιμο τῶν ἐκκλησιῶν. Καὶ λέγουν ἀνάμεσα πὼς κάπου κρυφосυνάζονται καὶ κρυφосυνάζονται γιὰ ταραχές τὴν αὐγή. Τὰ μικρὰ τὰ παιδιὰ ξεδελιασμέν' ἀπὸ τὴν φωτιά κι' ἀποσταμέν' ἀπὸ τὰ παιγνίδια, ἀποκοιμιῶντ' ἓνα ἓνα στὰ γόνατα τῶν γονιῶν τους, ἐκεῖ παραστιάς.

Ἦρθεν ἡ ὥρα τοῦ ὄρθρου. Ἐβουβαθήκαμαν μονοκοπανιάς ὅλοι. Λόγος δὲν ἔσκαε τότε στὰ χεῖλια μας. Ἐμείναμε ἀσάλευτοι κι' ἀκαρτερούσαμε μὲ τὴν ἀκουγά μας σήμαντρο πουθενὰ ἢ κράχτην. Ξέρεις τί ὥρα γιομάτη μυστήριο ἱερὸ καὶ θρησκευτικὸ γήτεμμα εἶνε τούτη ποῦ ἀκαρτερᾷς ἄγρυπνος τόσην νυχτιὰ ν' ἀκούσης ν' ἄρχεται ὁ κράχτης στὴ γειτονιά σου χτυπῶντας παντοῦ στὲς αὐλόπορτες τὸ βροντερὸ ἐκεῖνο μπάμ-μπάμ-μπάμ! μὲ

τὸ ξύλινο τὸ τσοκάνι του. Πετιέσαι τότες ὅξω στὴν κρεββάτα σου ἢ στὸ παραθῦρι κι' ἀκοῦς νὰ τρικυμίζουν τὸν ἀγέρα καὶ τὰ σκοτάδια οἱ γλυκύτατοι καὶ μαγικοὶ ἤχοι τοῦ σημανταριοῦ, ποιοὶ μακρυνοὶ καὶ ποιοὶ κοντινοί. Καὶ βλέπεις τότε ν' ἀνοίγουν πόρτες καὶ νὰ γιομόζουν οἱ δρόμοι ἀπὸ κόσμον ὅπου πηγαίνουν ν' ἀκούσουν στὴν ἐκκλησιά τὰ Χριστούγεννα.

Συνειθισμένος ἀπ' αὐτά, σὰν ἐκαρτέρεσα βουβὸς τόσῃν ὥρα καὶ δὲν ἀκουρμάστηκα πουθενὰ κράχτην, ἀπετάχτηκα στὴν κρεββάτα. Πίσα τὸ σκοτάδι ὅξω καὶ τὸ κρύο φαρμακερό. Στηλώνω τ' αὐτὶ κι' ἀκαρτερῶ κι' ἐκεῖ ὀλόρθος ὥσάν μαρμαρωμένος. Δὲν ἄκουσα τίποτε ὁ μαῦρος. Ὡς ποῦ μ' ἀνάγκασαν ἡ φωνὲς τῆς μανούλας μου νὰ μπῶ μέσα νὰ μὴν παγώσω.

— Ἔμπα μέσα, μοῦ λέει, παιδί μου, νὰ μὴν παγώσης αὐτοῦ, καὶ Χριστούγεννα δὲν ἔρχονται γιὰ ἐμᾶς φέτο.

Κι' ἐγὼ μπαίνοντας στὸν ὄντᾱ ἐμουρμούρισα θλιβερά:

— Κλάψτε, μωρὲ καὶόμενοι Χριστιανοί!

Κι' ἔννοιωσα νὰ νοτίζῃ δάκρυο τὰ ματόφυλλά μου.

* * *

Ἐξημέρωσεν. Ἡ δέησις ἔγεινε μπροστὰ στὰ ἁγίασμα τῶν σπιτιῶν μας. Ἐγὼ ἔψαλα τὸ «ἡ Γέννησίς σου Χριστέ». Κι' ἀνάρια ἀνάρια ἐβγαίναμε ἀπὸ τὰ σπίτια νὰ μάθουμε κάνα καινούριο χαμπέρι. Κανένας δὲν ἤξερε τίποτε. Ὅλων ἡ ὄψες ἡ ξαγρυπνισμένες καὶ κατσουφιασμένες ἀπὸ τὴν θλίψι, ὥμοιαζαν τὸν μισοσυγνεφιασμένον κι' ἀγέλαστον οὐρανὸ μας.

Τρέχουμε στὴ Μητρόπολη. Κι' ἐκεῖ τίποτε δὲν εἰξέρουν. Ὁ Δεσπότης ὁρμηγεύ' ἡσυχία κι' ὑπομονή. Ἡ ὑπομονή μας ἦταν μεγάλη μέσ' τὴν καρδιά μας, μὰ ἡ ἡσυχία ποῦ καταΐσκιωνε σὰν θεῖο χέρι ὡς τώρα τὰ γαληνεμένα μας στήθια, ἄρχεψε νὰ τραβιέται ἀπάνου καὶ ν' ἀφάνιζεται σὰν τὴν ἀντάρρα τῆς λίμνης μας τὴν πρωϊνή, κι' ὁ βοργιαῖς τῆς στέρησης τῆς ἐκκλησιᾶς ἀρχίζε ν' ἀναταράζῃ τὰ βάθητά μας.

— Πῶς θὰ περάσουμε χωρὶς ἐκκλησιὰ τέτοιες μέρες!

Αὐτὸς ὁ λόγος ἐπέταε στὰ στόματα ὅλων κι' αὐτὸς ὁ λόγος ἀναφετε μέσα τὰ σπλάχνα μας. Οἱ τοῦρκοι εἶχαν γίν' ἄφαντοι τὴν αὐγὴ τούτη. Ἐφοβήθηκαν ἀπὸ ταραχές. Γιατὶ κι' ὅλοι μας, δὲν ἀκαρτερούσαμεν, παρὰ ταραχές.

— Τὰ χωριά δὲ θὰ λὰ τὸ νταγιαντίσουν.

Ἔλεγαν ἄλλοι.

— Ἐκκλησιὰ πουθενὰ δὲ θὰ λ' ἀνοίξῃ μὲ τὸ στανιό, ἂν εἴμεστε Χριστιανοὶ κι' ἂν ἔχουμε Πατριάρχην.

— Τὰ χωριά ἀρματωμένα θαρθοῦν μέσα στὰ Γιάννινα νὰ φοβερίζουν.

— Ἀπὸ τὴν Πόλῃ θὰ λ' ἀρχινήσῃ ὁ χαλασμός, ἂν θὰ λ' ἀρχινήσῃ.

Τέτοιες κουβέντες ἐλέγονταν, ὥς ποῦ σίμωσε τὸ γιῶμα. Κι' ὅλοι μας δὲν καρτερούσαμε πλιὰ τώρα παρὰ χαλασμό.

Ἐπεινάσαμεν κι' ἀλειτούργητοι οἱ μαῦροι ἐστρώσαμεν τὸ γιῶμα νὰ φᾶμε. Ἄλλους καιροὺς

ἐπασχάζαμαν κι' ἐμεῖς νύχτα, σὰν ἐγυρνούσαμεν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ τὸ πρωῒ. Φέτο, ὅπου δὲν εἶδαμαν ἐκκλησιὰ οὔτε γιὰ φαῖ μᾶς πήγαινε ὁ νοῦς, ἀκαρτερῶντας τὴν νύχτ' ἀπ' ὥρα ἔς ὥρα τὸ σήμαντρο καὶ τὸν κράχτη. Κι' ἀπὸ τὴν ἀγρύπνια αὐτὴ μᾶς ἐγένονταν ἀγγλέουρας τὸ φαῖ μέσα καὶ κάθε χαψιά ἔπερτε σὰν τὸ μολύβι βαριά στὸ στομάχι μας.

* * *

Ἄξαφνα, μέσ' στὸ φαῖ ἀπάνου, ἐν' ἀπέραντο καὶ δυνατὸ σημανταριὸ ἀνατάραξεν ὅλην τὴν πόλη μας.

— Κᾶτι κακὸ θ' ἄρχεψε, λέει ὁ πατέρας καὶ κοντοστέκεται μὲ τὴ χαψιά στὸ στόμα του.

— Χ'στὸς καὶ Παναγιά! Σταυροκοπιέται ἡ μάνα.

Ἐμεῖς τὰ παιδιὰ ἐπανιάσαμεν.

Καὶ μονομιᾶς χλαλοὴ καὶ τρεχάματα ἐπλημύρισαν τοὺς δρόμους.

Πετιούμαστε μὲ τὸν πατέρα στὸ δρόμο νὰ μάθουμε. Ὅλ' ἔτρεχαν κατὰ τὴν Μητρόπολη. Τοὺς πρώτους ποῦ ἀπαντοῦμε τοὺς ρωτᾶμε τί γίνεται.

— Ἀνοίγουν ἡ ἐκκλησιές, μᾶς λέγουν.

— Καὶ πῶς ἀνοίγουν; Μὲ τὸ στανιό;

— Μωρ' τί μὲ τὸ στανιό, ποῦ νικήσαμεν. Πήραμαν τὰ προνόμια.

— Πήραμαν τὰ προνόμια! Πήραμαν τὰ προνόμια! Πήραμαν τὰ προνόμια!...

Τώρα αὐτὸς ὁ λόγος ἐπέταε στὰ στόματα ὅλων κι' ὅλοι ἐτρέχαμαν κατὰ τὴ Μητρόπολη. Ἐκεῖ ἤϋραμαν ὀλάνοιχτες τῆς ἐκκλησιᾶς τὲς πόρτες κι' ἀναμμένα καὶ τὰ καντήλια καὶ τὰ πολύφωτα καὶ τοὺς κηροστάτες. Εἶχε γιομόσει κόσμον ἡ ἐκκλησία καὶ μέσα καὶ στήν αὐλὴ ἀκόμα. Ἡ εἰκόνες δὲν ἐπρόφταιναν νὰ πάρουν ἀνασπασμούς.

Ὁ οὐρανὸς ἄρχιζε νὰ ξεκαθαρίζῃ ἀπάνου. Ξεσυγγέφιασαν καὶ ἡ ὄψες τῶν Χριστιανῶν, ὅπ' ἔλαμπαν τώρα χαρούμενες κι' αὐλακωμένες κᾶπου κᾶπου ἀπὸ δάκρυα. Καὶ μέσ' ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους ὥσάν λιβάνι ἀνέβαινε στὰ οὐράνια ἡ μυστικὴ δέηση τούτη:

— Θέ μου, ὅσε πάντα δύναμη τῆς ἐκκλησιᾶς νὰ βγαίνῃ ἀπὸ ὁλοῦθε νικήτρα, ὅσε κι' ἐμᾶς θάρ-

ρος τῶν μαύρων καὶ μεγάλη καρδιά νὰ φτουράμε τῆς σκλαβιάς μας τοὺς κατατρεγμοὺς καὶ τὲς καταφρόνησες, ὡς ποῦ νὰ σωθοῦν καμμιὰ μέρα ἢ ἁμαρτίες μας κι' ὡς ποῦ νὰ 'δοῦμε ἄστρο ἐλευθερίας τὸ Χριστουγεννιάτικο τ' ἄστρο».

* * *

Τὴν φιλική τούτη γραφὴ ἀνοίγοντάς σας σήμε-
ρα ἐλεύθερα ἐβουλήθηκα νὰ σᾶς γυρίσω μ' αὐτὴν
οὐδὲ χρόνια πίσω, νὰ σᾶς γυρίσω μὲ τὸν νοῦ στὰ
Χριστούγεννα τῆς μαυρισμένης χρονιάς μὲ τὸ
κλείσιμο τῶν ἐκκλησιῶν.

Δάκρυσ' ἀλήθεια διαβάζοντας τότες τοῦ φίλου
μου τὴν γραφὴ καὶ γέροντας κι' ἐγὼ κατὰ τὸν
οὐρανὸ τὰ μάτια ἐδεήθηκα τέτοια:

— Δόσε, Θεέ, δύναμη τῆς ἐκκλησιᾶς μας νὰ
βγαίνῃ ἀπ' ὀλοῦθε νικήτρα· ὅμως δόσε καὶ κάθε τό-
σο τέτοιες στὸν τόπο μας ταραχές, γιὰ νὰ ξυπνᾶν
κάπου κάπου τὰ σαπημένα μας αἵματα καὶ γιὰ νὰ
ξεσκουριάζῃ ἡ πατσαβουριασμένη μας ἡ καρδιά·
μπέλκιμ καὶ βγοῦνε καμμιὰ βολὰ γιὰ καλλίτερο.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:

Γ. ΔΟΥΒΑΛΗΣ - Ε. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

28ης Οκτωβρίου 41 - Ιωάννινα - Τηλ. 20.544 - 27.845

Ὁ Κ. Κρυστάλλης εἶναι εὐρύτερα γνωστός ὡς ποιητής. Πλὴν ὅμως καὶ τὰ πεζογραφήματά του παρουσιάζουν ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον, ἰδιαιτέρως ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρονται, ὅπως τὸ παρόν, στὰ Ἰωάννινα, τὴν «ἀγαπημένη του χώρα», ὅπου ὁ Κ. ἦλθε σὲ ἡλικία 12 ἐτῶν γιὰ νὰ φοιτήσει στὴ Ζωσιμαία Σχολή.

Τὸ πεζογράφημά του «Προπέρσινα Χριστούγεννα» πρωτοδημοσιεύτηκε στὴν ἐφ. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» (φ. 15/25.12.1892), ἀπ' ὅπου καὶ ἡ (πιστὴ) ἐπανέκδοσή μας. Οἱ ἐκδόσεις Γάγαρη (1912), Περάνθη (1952), Βαλέτα (1959) παρουσιάζουν πολλὲς ἀποκκλίσεις.

ISBN 960-85346-4-X